

Het Wintermanifest bevat wel degelijk noodzakelijke bouwstenen voor maatschappelijke veerkracht in tijden van crisis!

Als schakeltje binnen de noodplanning en het crisisbeheer, las ik met veel waardering en instemming het zogenaamde Wintermanifest van 30 december 2021. Dat her en der een zin of een passage wat polemiserend, volgens sommigen aanvallend is geschreven doet geen afbreuk aan de kwaliteiten ervan. Het is trouwens – zoals het ook zelf aangeeft- niet enkel pertinent voor een wetenschappelijk en maatschappelijk verantwoord pandemiebeleid, maar vooral ook voor het crisis- of ‘resilience’ beleid in het algemeen. Als velen tijd en energie investeren om grondig te reflecteren over wat was en wat nog beter kan, zijn ‘gekwetste ego’s’ of lange tenen m.i. misplaatst. Uitgestoken handen zijn er om te grijpen, niet om in te spuwen.

Veel belangrijker nog dan de kritiek is de uitnodiging tot breed, diep en volgehouden engagement van eenieder die eruit spreekt. In die zin is het inderdaad jammer dat niet eerder volgehouden en aanklappende initiatieven werden genomen om de degelijke voorstellen in de praktijk te brengen, eerder dan ze achteraf als beter alternatief voor te stellen.

Mogelijk heeft het ermee te maken dat een succesvolle uitvoering van de trouwens even ambitieuze als haalbare voorstellen een heuse cultuuromslag en heel veel inzicht, (zelf)discipline en wederzijds begrip vergen. En ja, zowel individueel als collectief hebben we nood aan een dergelijke cultuur- en paradigmashift. Helaas realiseren we die niet als bij toverslag. Tegelijk: mogelijk zijn er tijdens deze pandemie én de dramatische zomeroverstromingen meer bouwstenen voor gelegd, dan uit de tekst blijkt. Het komt er nu op aan die bloot te leggen en er op voort de bouwen, bij voorkeur met en dankzij een breed debat.

De cultuur- en paradigmashift die noodzakelijk is als fundament van de goede voorstellen blijkt het scherpst uit het deel over de basisprincipes van een duurzaam pandemie- en bij uitbreiding veerkrachtig crisisbeleid. Psychisch welzijn, mentale veerkracht, gezondheidspreventie, goed onderwijs, kansarmoedebestrijding... zijn vanzelfsprekend niet ‘ondergeschikt’ bij de aanpak van een crisis. Crises collectief goed doorkomen, mensen door crises leiden, mensen handvatten aanreiken om zichzelf en hun dierbaren door complexe crises te ‘sleuren’, lukt vanzelfsprekend beter wanneer zo weinig mogelijk mensen af te rekenen hebben met comorbiditeiten omdat ze individueel en collectief gezonder zijn. Allicht is dat ook een van de redenen waarom Scandinavische landen het behoorlijk goed doen: als sinds de jaren 70 zetten landen als Finland, Noorwegen in op preventieve gezondheidszorg: op veel bewegen, gezond eten met multidisciplinaire lokale gezondheidsteams als drijvende kracht. In Japan is dat niet anders. Hetzelfde geldt voor een zeer hoge scholingsgraad, weinig (kinder)armoede en goede huisvesting. Helaas: een acute crisis moet worden aangepakt binnen, maar wel rekening houdend met de feitelijke context waarbinnen ze zich afspeelt. Investeren in de diepte en de breedte: individueel en collectief is wel een basisvoorwaarde om nu en later beter te doen.

Transparantie, tegensprekelijkheid, deontologie en effectieve communicatie – op maat, met de juiste instrumenten en in de ‘juiste taal’- zijn als het ware *no-brainers*. Overigens, landen als Uruguay slaagden succesvol in die aanpak: delen van dilemma’s, ontsluiten van informatie en grote transparantie over de besluitvorming, waarbij de genomen beslissingen ook steeds consequent werden geargumenteed en verdedigd door allen die ervoor verantwoordelijk waren en deze verantwoordelijkheid ook consequent opnamen. Uit de mailconversatie die ik o.m. met Prof. Dr. Hitochi Oshitani (die vooral werkt op de problematiek van superverspreiding en backwardtracing) voerde, bleek vooral dat ook Japan niet werkte met strafrechtelijk gesanctioneerde straf- of dwangmaatregelen maar des te meer met risicocommunicatie, lokale opvolging van gevallen en clusters dankzij goede backwardtracing, veiligheidsvoorschriften voor publiek toegankelijke plaatsen (ventilatie) en controle.

Multidisciplinariteit is het alfa en omega van elk succesvol crisisbeheer. Die beproefde methode zo snel, transparant en waarachtig als mogelijk borgen in tijden van pandemie, is complex maar noodzakelijk. Het alternatief lijkt de macht van de sterkste lobby met een slinkend vertrouwen tot gevolg.

Het pleidooi voor **meer *bottom-up* om recht te doen aan lokale verschillen en minder *top-down*** klinkt eenvoudig en klopt in de beste der werelden met betrekkelijk weinig mobiliteit én dito onderlinge sociale interactie. In een ruimte waarin mensen niet vergelijken en/of verongelijkt refereren aan wat elders wel nog kan, dan wel zich simpelweg verplaatsen op zoek naar 'de grootst mogelijke vrijheid', is de concrete toepassing lastig. Wat waar is over landsgrenzen, geldt des te meer voor collectiviteiten, wijken, gemeenten, steden, regio's: waarom kan daar, wat hier nu niet mag of afgeraden wordt? Ook een dergelijke –theoretisch beste- aanpak vergt grenzeloos veel begrip, zelfdiscipline en de aanvaarding dat wat vandaag hier aangewezen is of even niet mogelijk is, morgen mogelijk elders geldt. Wat op basis van de subsidiariteit en proportionaliteit mogelijk meer verdedigbaar is, kan op gespannen voet staan met de noodzakelijke consistentie, leesbaarheid, gelijke behandeling en eerlijke compensatie. En van de vraag van een vrij stille maar bestaande meerderheid (?) naar een heldere, overzichtelijke en voor iedereen duidelijke aanpak uit angst of een zekere achterdocht over de zelfdiscipline van 'de ander'. In die zin is een systemische pandemie als deze het perfecte prisonersdilemma: wat goed is in het collectief belang staat minstens ogenschijnlijk op gespannen voet met eenieders profijt als hij/zij kiest voor het eigen belang. Als we daarop collectief het goede antwoord vinden en *free riders* gedrag consequent kunnen bannen, smelten niet langer de ijskappen maar zeer vele uitdagingen waar we collectief voor staan...

Vanzelfsprekend moet het crisisbeheer – ook in tijden van een pandemie- recht doen aan de **grondvesten van de democratische rechtstaat en de fundamentele rechten en vrijheden**. En ja, wat 'men' beslist heeft grenzen: m.n. de grenzen die de genoemde verdragen en de grondwet zelf oplegt en aangeeft. Een geweldig overzicht daarvan is te lezen in het Advies van de Raad van State bij de Pandemiewet en enkele arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Evenwichten zijn broos en verschuiven. De veronderstelling als zouden de Grondrechten structureel en systematisch met de voeten zijn getreden, lijkt kort door de bocht. De toegenomen belangstelling en aandacht voor de Grondwet en het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens is pure winst. A fortiori wanneer die aandacht leidt tot beter begrip van de context waarin grondrechten best gedijen, m.n. in wisselwerking tot plichten en verantwoordelijkheden voor het wel en wee en de vrijheid van de ander. Vooral op dat vlak toonde de pandemie, net als elke crisis, zoveel moois en hoopvol: de grenzeloze inzet van zoveel vrijwilligers, de toenemende zelfredzaamheid van zoveel mensen, de indrukwekkende kenniswinst die we individueel en collectief boekten.

Er zijn meer redenen om optimistisch dan pessimistisch te zijn. Ook dit manifest is er een uiting van. En voor de organisatie van brede maatschappelijke debatten kunnen we ook David Van Reybroeck consulteren of een voorbeeld nemen aan het indrukwekkende Nationaal Debat dat Frankrijk tussen 2018-2019 organiseerde.

Cathy Berx

